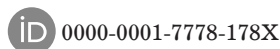

ks. Adam Szot

*Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne
w Białymstoku*

DOI: 10.15290/std.2022.08.07

DUSZPASTERSKA TROSKA ARCYBISKUPA ROMUALDA JAŁBRZYKOWSKIEGO O KULT EUCHARYSTYCZNY

PASTORAL CONCERN OF ARCHBISHOP ROMUALD JAŁBRZYKOWSKI FOR EUCHARISTIC WORSHIP

The article "Pastoral Concern of Archbishop Romuald Jałbrzykowski for Eucharistic Worship" focuses on the commitment and spiritual care of Archbishop Romuald Jałbrzykowski in developing the Eucharistic worship in the diocese. As a pastor and theologian, Archbishop Jałbrzykowski emphasized the significance of the Eucharist as the central sacrament of the Church. The article discusses his contribution to promoting Eucharistic worship in the Vilnius diocese, where he introduced perpetual adoration of the Blessed Sacrament, regulating its course and encouraging the faithful to participate. The article also highlights his practical efforts to strengthen religious life by deepening understanding and devotion to the Eucharist.

Key words: Eucharist, Archbishop Romuald Jałbrzykowski, faithful, Vilnius diocese, religious life.

Źródłem życia Kościoła jest Eucharystia, ofiara Jezusa Chrystusa składana na ołtarzach katolickich świątyń. Kapłani, szafarze sakramentów świętych, są szczególnie powołani do tego, by Eucharystii przewodniczyć, by ją sprawować.

Świadom odpowiedzialności za sprawowany sakrament Eucharystii, jak i roli kapłana, w tych świętych czynnościach liturgicznych był abp Romuald

Jałbrzykowski, Metropolita Wileński (w latach 1926-1955). Urodził się w 1876 roku we wsi Łętowo Dąbie w ziemi łomżyńskiej. Nauki początkowe pobierał w Kołakach Kościelnych i w Łomży. Od 1893 roku studiował w Seminarium Duchownym w Sejnach i tam zaszczerpiona została w nim miłość do Eucharystii. Dalsze studia teologiczne kontynuował w Akademii Duchownej w Petersburgu (lata 1898-1902), gdzie 9 marca 1901 roku otrzymał święcenia kapłańskie i sprawował po raz pierwszy Najświętszą Ofiarę, o czym dał piękne świadectwo, w swych dziennikach, wspominając ten dzień. W *Regule życia duchowego*, ułożonej w przededniu święceń kapłańskich, zapisał następujące postanowienia:

Nigdy nie przystąpię do Ołtarza bez uprzedniego przygotowania, roztargniony, nie przejąwszy się ważnością i wielkością Ofiary, którą mam złożyć. Nigdy nie zaniedbam odmówić modlitw przepisanych przed i po odprawieniu Mszy świętej. Czy sam będę składać tę Niekrwawą Ofiarę, czy też będę słuchał Mszy świętej odprawianych przez innych kapłanów, mam się tak zachować, jakbym był obecny przy tej Ofierze na Golgocie. Aby godnie odpowiedzieć zaufaniu wiernych, dających stypendia mszalne, intencję czynną w sobie wzbudzać będę przed wyjściem do Ołtarza. Każdego roku przynajmniej raz pierwszego dnia w miesiącu, odczytam sobie przepisy ogólne Mszału – *Rubricae Missae generales* – uniknę w ten sposób niepotrzebnych przyzwyczajęń¹.

Zdobytą wiedzę teologiczną, szczególnie z dziedziny teologii biblijnej, dzielił się w sejneńskim Seminarium Duchownym (1902-1915) jako wykładowca i wicerektor tegoż seminarium. Od 1910 roku jako kanonik sejneńskiej kapituły katedralnej dbał także o poprawność liturgii eucharystycznej w kościele katedralnym. Od 1917 roku będąc proboszczem parafii w Radziłowie i wikariuszem generalnym biskupa sejneńskiego Antoniego Karasia troszczył się o sprawowanie Eucharystii w życiu parafii i o umiłowanie jej przez wiernych. Od 29 lipca 1918 roku, już jako biskup pomocniczy diecezji sejneńskiej, a następnie od 14 grudnia 1925 roku jako pierwszy biskup nowo utworzonej diecezji łomżyńskiej, mocą bulli Piusa XI, czuwał nad sprawowanymi na terenie diecezji sejneńskiej, a następnie łomżyńskiej, sakramentami świętymi, szczególnie Eucharystią.

Podobną troską otoczył sprawowane sakramenty w archidiecezji wileńskiej, gdy po śmierci abp. Jana Cieplaka, nominata, został w 1926 roku przeniesiony do Wilna na stanowisko Arcybiskupa Metropolity Wileńskiego. Nie tylko przewodniczył Eucharystii w wileńskiej katedrze pw. św. Stanisława, ale wielokrotnie udzielał w niej święceń kapłańskich tym, którzy przez lata studiów teologicznych w Seminarium Duchownym, ale także na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego przygotowywali się do roli szafarzy sakramentów świętych, szczególnie Eucharystii.

¹ R. Jałbrzykowski, *Reguła przyszłego życia mego napisana w przededniu przyjęcia święceń kapłańskich*, AAB, mps.

Arcybiskup Romuald Jalbrzykowski choć z racji na swe wykształcenie był teologiem, to jednak śmiało można rzec, że przede wszystkim duszpasterzem praktykiem. Całą zdobytą wiedzę, szczególnie biblijną, wykorzystywał dla dobra wiernych.

Kultem religijnym zajął się abp Jalbrzykowski w sposób szczególny w książce pt. *U źródeł sakramentalnych łaski i miłości Bożej*². Wyłożył tam teologię poszczególnych sakramentów, nie szczędząc przy tym wielu praktycznych uwag co do formy i sposobów ich udzielania³. Najwięcej uwagi poświęcił Eucharystii, pisząc o jej istocie, skutkach i owocach Mszy św. Wiele uwagi poświęcił też sprawom liturgicznym zajmując się formami kultu eucharystycznego, a także samym ołtarzem, naczyniami i szatami liturgicznymi.

W okresie międzywojennym, jako pasterz wileńskiego Kościoła, kładł szczególny nacisk na rozwój i umocnienie kultu eucharystycznego⁴. Już w pierwszym liście pasterskim skierowanym do wiernych i duchowieństwa archidiecezji z okazji swego ingresu do katedry wileńskiej wyraził pragnienie propagowania kultu eucharystycznego⁵. Możliwość adoracji Najświętszego Sakramentu uważał za niepojęty dar Boży⁶.

Pierwsze jego rozporządzenia ustanawiały nieprzerwaną adorację Najświętszego Sakramentu we wszystkich kościołach archidiecezji⁷. W każdej parafii, jednego dnia w roku, trwało publiczne wystawienie Najświętszego Sakramentu. Porządek adoracji i przepisy liturgiczne jej dotyczące ordynariusz nakazał wydrukować w rubryce archidiecezji na rok 1927. Sam przewodniczył pierwszej adoracji Najświętszego Sakramentu w bazylice metropolitalnej w Wilnie w dniu 1 stycznia 1927 roku. Udział w niej wzięli biskupi: Kazimierz Mikołaj Michalkiewicz i Władysław Bandurski, członkowie Kapituły Metropolitalnej Wileńskiej oraz duchowieństwo i wierni miasta Wilna. W noc sylwestrową z 1928 na 1929 rok, na mocy indultu papieskiego, po raz pierwszy odprawił Mszę św. o północy w katedrze wileńskiej na rozpoczęcie wieczystej adoracji⁸.

Przez następne lata w „Wiadomościach Archidiecezjalnych Wileńskich” drukowane były zarządzenia ordynariusza odnośnie do wieczystej adoracji

² R. Jalbrzykowski, *U źródeł sakramentalnych łaski i miłości Bożej*, Wilno 1938.

³ P. Kacprowski, *Nauka ks. Arcybiskupa Romualda Jalbrzykowskiego o sakramentach świętych*, Lublin 1988, mps w BKUL.

⁴ S. Hodun, *Ks. Arcybiskup Romuald Jalbrzykowski, jako czciciel Eucharystii*, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku”, 2(1976), nr 3, s. 65-77.

⁵ „Kurenda Kurii Metropolitalnej Wileńskiej” 1926, nr 9, s. 148-152.

⁶ R. Jalbrzykowski, *U źródeł sakramentalnych*, s. 127.

⁷ *Adoracja*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” (dalej: WAW) 1927, nr 1-2, s. 13.

⁸ *Msza św. o północy w Nowy Rok*, WAW 1929, nr 1, s. 13.

Najświętszego Sakramentu⁹. Podczas Synodu Archidiecezji Wileńskiej w 1931 roku ujednociono przebieg wieczystej adoracji w poszczególnych parafiach, wydając odpowiednią instrukcję podającą dokładny jej porządek¹⁰. Zarówno zarządzenia, jak i instrukcja, miały na celu ujednoczenie tego nabożeństwa. Arcybiskup kategorycznie zabronił wystawiania Najświętszego Sakramentu w puszcze, zapobiegając istniejącym nadużyciom w tej materii¹¹. W parafiach odbywały się co miesiąc adoracje Najświętszego Sakramentu, zazwyczaj w pierwszą niedzielę miesiąca¹². Z tej okazji wydano specjalny podręcznik do nabożeństw eucharystycznych, zawierający przykłady modlitw adoracyjnych¹³.

Na uroczyste wystawienie Najświętszego Sakramentu potrzebne było zezwolenia ordynariusza. We wszystkich kościołach sporządzone zostały wykazy dni i uroczystości, które obchodzono z wystawieniem Najświętszego Sakramentu. Spis należało umieścić w widocznym miejscu w zakrystii¹⁴. Arcybiskup wymagał od proboszczów, by przekazali do kurii metropolitalnej również wykazy dni w ciągu roku, w których odbywały się uroczyste wystawienia po Mszy św.¹⁵

Metropolita zdawał sobie sprawę, że pobożność wiernych wzrasta przede wszystkim przez kult Eucharystii. Stwarzał w archidiecezji jak najdogodniejsze warunki do częstej adoracji Najświętszego Sakramentu. Wyraził zgodę na wystawianie Najświętszego Sakramentu w czasie gorzkich żali i godziny świętej w pierwsze czwartki miesiąca. Synod Archidiecezjalny z 1931 roku zezwalał również na wystawienia po nabożeństwie majowym, podczas nabożeństwa czerwcowego i różańcowego w październiku¹⁶. Oprócz adoracji wieczystej, comiesięcznej i w czasie nabożeństw zapisanych w kalendarzu liturgicznym

⁹ Dnia 1 II 1927 r. abp Jałbrzykowski wydał przepisy dotyczące wystawienia Najświętszego Sakramentu obowiązujące w archidiecezji wileńskiej, WAW 1927, nr 3, s. 19. W 1929 r. ukazał się rytuał dla kościołów w Polsce o wystawieniu Najświętszego Sakramentu, WAW 1929, nr 1, s. 3-8. W 1929 r. abp Jałbrzykowski ponowił zarządzenie o wieczystej adoracji Najświętszego Sakramentu, WAW 1929, nr 1, s. 12-13, a w dwa lata później zobowiązał duchowieństwo do należytego przygotowania wiernych do odbycia wieczystej adoracji, WAW 1931, nr 1, s. 14.

¹⁰ *Synodus Archidioeciesana Vilnensis : ab excellentissimo illustrissimo ac reverendissimo Domino Domino Romualdo Jałbrzykowski S. Th. M. Archiepiscopo-Metropolitano Vilnensi anno Domini MCMXXXI diebus 9, 10 et 11 mensis iulii in Basilica Metropolitana Vilnensi S.S. Stanislai Em. et Vladislai Rc. Celebrata*, Wilno 1931, s. 279-280.

¹¹ *W sprawie uroczystych wystawień Przenajśw. Sakramentu*, WAW 1938, nr 19, s. 260.

¹² *Niedziela adoracyjna*, WAW 1930, nr 9, s. 133.

¹³ *Podręcznik do adoracji Najświętszego Sakramentu w kościołach Archidiecezji Wileńskiej z dodatkiem różnych nabożeństw i modlitw*, Wilno 1928.

¹⁴ *O wystawieniu Najśw. Sakramentu*, WAW 1927, nr 3, s. 19-20.

¹⁵ *W sprawie uroczystych wystawień Przenajśw. Sakramentu*, WAW 1938, nr 19, s. 260-261.

¹⁶ *Synodus Archidioeciesana Vilnensis*, s. 270.

Arcybiskup przy każdej sposobniejszej okazji lub w poważniejszej potrzebie zarządzał jednorazowe adoracje Najświętszego Sakramentu. Działo się tak zwłaszcza podczas obchodów w Kościele powszechnym Roku Jubileuszowego¹⁷. Chętnie godził się na wystawienie Najświętszego Sakramentu zarówno w kościołach parafialnych, jak i w kaplicach zakonnych czy półpublicznych¹⁸. Wielokrotnie sam zabiegał w Stolicy Apostolskiej o pozwolenia na przechowywanie i wystawianie Najświętszego Sakramentu¹⁹. Szczególną formą kultu Eucharystii, popieraną przez niego, było czterdziestogodzinne nabożeństwo i uroczysta procesja w święto Bożego Ciała. W myśl statutów synodalnych nabożeństwo to miało się odbywać we wszystkich kościołach diecezji przez trzy dni²⁰. Statuty podawały jego dokładny porządek. Nieraz sam prowadził procesje na Boże Ciało, które wiodły ulicami starówki, z kaplicy Ostrobramskiej do katedry św. Stanisława²¹.

Zadbał również o adoracje kapłańskie, w których osobiście uczestniczył, a nawet kilkakrotnie im przewodniczył. Nabożeństwa eucharystyczne odbywały się w pierwsze czwartki miesiąca w miejscowościach skupiających większą liczbę kapłanów. W Wilnie kapłani adorowali Najświętszy Sakrament zazwyczaj w katedrze²², w kościele seminaryjnym pod wezwaniem św. Jerzego²³ lub w kościele św. Jana²⁴. Podczas spotkań z dziekanami Metropolita wiele uwagi poświęcał obowiązkowi prywatnej i publicznej adoracji Najświętszego Sakramentu przez duchowieństwo jego archidiecezji²⁵. W myśl przepisów prawa kanonicznego nakazywał, aby proboszczowie i wikariusze zatroszczyli się o należyte i godne sprawowanie Eucharystii, o przechowywanie Najświętszego Sakramentu

¹⁷ R. Jałbrzykowski, *List Pastorski w sprawie zakończenia Roku Jubileuszowego*, WAW 1935, nr 6, s. 69-73.

¹⁸ Np. kaplica w Zakładzie Wychowawczym „Caritas”, Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie (dalej: BLAN), F 44-778, k. 8-9; w kaplicy w Schronisku Wileńskiego Towarzystwa Opieki nad Dziećmi im. K. Zubowicza, BLAN, F 44-837, k. 2; w prywatnej kaplicy w domu Janiny Umistowskiej, BLAN, F 44-866, k. 5-8.

¹⁹ Np. od 1926 do 1940 r. abp Jałbrzykowski wielokrotnie zwracał się do Rzymu o pozwolenie na utrzymanie kaplicy w domu Marii Jeleńskiej, prezeski Stowarzyszenia Polek Katoliczek w Wilnie, BLAN, F 44-846, k. 1-39.

²⁰ *Synodus Archidioecisana Vilnensis*, s. 275.

²¹ *Boże Ciało w Wilnie*, WAW 1935, nr 12, s. 179.

²² *Archidioecisana*, WAW 1929, nr 1, s. 12-13.

²³ WAW 1931, nr 23, s. 283; 1932, nr 2, s. 27; 1932, nr 5, s. 76; 1933, nr 9, s. 121-122.

²⁴ *Jubileusz ustanowienia Sakramentów Eucharystji i Kapłaństwa*, WAW 1934, nr 4, s. 50-51.

²⁵ *Archidioecisana*, WAW 1930, nr 6, s. 97-98.

i codzienną adorację²⁶. Duchowni zostali zobowiązani do sprawowania codziennie Mszy św., nawet w przypadku braku stypendiów mszalnych. Wtedy powinni odprawiać Msze św. w intencji Kościoła powszechnego. Od obowiązku codziennej Eucharystii zwalniała tylko choroba. Proboszczów zobowiązano do troski o bezpieczne przechowywanie kluczy od kościoła i od tabernakulum w budynku plebanii. Nie wolno było ich powierzyć wyłącznej trosce służby kościelnej. Dla większego zabezpieczenia budynków kościelnych, zwłaszcza kościoła parafialnego, księża zobowiązani zostali do wynajęcia stróża nocnego, opłacanego z ofiar wiernych, jak również do płacenia składek ubezpieczeniowych na wypadek pożaru.

Arcybiskup Jałbrzykowski podczas pierwszego, tzw. środowego spotkania z duchowieństwem miasta Wilna w 1929 roku poruszył kwestię publicznego noszenia Najświętszego Sakramentu do chorych²⁷. Zachęcał do noszenia wiatyku jawnie (z ministrantem, świecą i dzwoneczkiem), a nie jak w czasie zaborów, w sposób ukryty. W latach następnych propozycja ta stała się obowiązującym prawem w archidiecezji²⁸. Nakazywał, aby kapłani nieśli pomoc i pociechę cierpiącym i umierającym, nie zważając na własne wygody czy korzyści. Udzielanie Komunii św. w postaci wiatyku stawiał ponad inne obowiązki kapłańskie²⁹.

Szczególniejszą formą kultu Eucharystii propagowaną przez abp. Jałbrzykowskiego były kongresy eucharystyczne. W Europie odbywały się one już od 1874 roku; pierwszy miał miejsce w Awinionie. W Polsce pierwszy Krajowy Kongres Eucharystyczny odbył się w Poznaniu w czerwcu 1930 roku. Episkopat Polski zachęcał do organizowania kongresów w poszczególnych diecezjach³⁰.

Dnia 7 lutego 1931 roku abp Jałbrzykowski skierował do duchowieństwa i wiernych archidiecezji list pasterski zapowiadający przeprowadzenie w Wilnie w dniach 8-10 maja 1931 roku Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego³¹. W liście wyjaśnił cel Kongresu i jego myśl przewodnią: „Społeczeństwo nasze więcej chore duchowo, niż materialnie niedomaga. Potrzebna też gruntowna i poważna kuracja duchowa, konieczny nawrót społeczeństwa do zasad chrześcijańskich [...]. Dajmy temu dowód, że nie chcemy ulegać żadnej

²⁶ Centralne Archiwum Historyczne Litwy w Wilnie (dalej: CAHL), F 694, op. 3, dz. 487, k. 130.

²⁷ *Precz z pozostałościami niewoli!*, WAW 1929, nr 21, s. 296.

²⁸ CAHL, F 694, op. 3, dz. 487, k. 130.

²⁹ R. Jałbrzykowski, *U źródeł sakramentalnych*, s. 143.

³⁰ S. Koperek, *Polskie kongresy eucharystyczne*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1986, nr 4, s. 325-327.

³¹ R. Jałbrzykowski, *List pasterski J.E. Księdza Arcybiskupa-Metropolity w sprawie Kongresu Eucharystycznego w archidiecezji wileńskiej w roku 1931*, WAW 1931, nr 3, s. 38-40.

chwiejności i połowiczności religijnej, lęklivosti przed względami ludzkimi, że pragniemy mieć śmiałość naszych przekonań, wyraźny i mocny charakter religijny katolicki”³². Wskazał na formy przygotowania wiernych do kongresu przez odczytanie we wszystkich kościołach diecezji listu pasterskiego i odprawienie nowenny (30 kwietnia – 8 maja 1931 roku) przed Najświętszym Sakramentem o wyblaganie Bożego błogosławieństwa dla jego uczestników. Ze względu na rozległy teren archidiecezji i trudności komunikacyjne zapowiedział przeprowadzenie w 1931 roku dekanalnych kongresów eucharystycznych w 14 miejscowościach³³. Na mocy pisma apostolskiego Piusa XI *Quod ad Conventus* z 7 marca 1924 roku nadał przywileje i łaski duchowe wszystkim uczestnikom i współpracownikom kongresów eucharystycznych³⁴. Inicjatywa przeprowadzenia ich spotkała się z przychylną reakcją Stolicy Apostolskiej. Dnia 8 kwietnia 1931 roku kard. E. Pacelli przesłał na ręce Arcybiskupa pismo Piusa XI z wyrazami zadowolenia i papieskim błogosławieństwem³⁵.

Przygotowanie i przeprowadzenie kongresów eucharystycznych należało do komitetów organizacyjnych³⁶. Protektorem kongresu w Wilnie, jak również w Białymstoku, został abp Jałbrzykowski. Komitet wydał kilka jednodniówek informujących wiernych o planowanych uroczystościach kościelnych³⁷. Korzystając ze wzorców wileńskich stworzono w ramach komitetów sekcje³⁸, w których prace zaangażowano kilkadziesiąt osób.

Na rozpoczęcie I Kongresu Eucharystycznego w Wilnie (8 maja 1931 roku) abp Jałbrzykowski wygłosił kazanie w Ostrej Bramie. Obrady zainicjował swym wystąpieniem podczas pierwszego plenarnego zebrania. Na zakończenie, po uroczystej procesji teoforycznej z Ostrej Bramy do katedry wileńskiej, odprawił uroczystą sumę, udzielając wszystkim członkom kongresu papieskiego

³² Tamże.

³³ Tamże, s. 37.

³⁴ *Łaski i przywileje na czas Kongresu Eucharystycznego*, WAW 1931, nr 3, s. 40-42.

³⁵ *Pismo Stolicy Apostolskiej do J.E. Księdza Arcybiskupa-Metropolity Wileńskiego z powodu Kongresu Eucharystycznego*, WAW 1931, nr 9, s. 129-130.

³⁶ Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: AAN, MWRiOP), sygn. 431, k. 1, *Sprawozdanie [poufne] naczelnika Wydziału Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku M. Syski do Departamentu Politycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, czerwiec 1931 r.*

³⁷ *Kongres Eucharystyczny w Białymstoku*, WAW 1931, nr 11-12, s. 173.

³⁸ Były to następujące sekcje: organizacyjna, Akcji Katolickiej, miłosierdzia i emigracyjna, młodzieży pozaszkolnej, akademicka i dla inteligencji, sodalicyjna, liturgiczno-arty-stycznopochodowa, propagandowo-prasowa, kwaterunkowa, prowincjonalna i biuro ulg przejazdowych, AAN, MWRiOP, sygn. 431, k. 3-4; *1-szy Kongres Eucharystyczny w Wilnie 8-10 maja 1931 roku*, WAW 1931, nr 9, s. 135-138.

błogosławieństwa, połączonego z odpustem zupełnym. W czasie trwania Kongresu ogłoszono 25 referatów na temat Eucharystii, jej wpływu na wychowanie i kształtowanie życia religijnego³⁹. Liczny był w nich udział duchowieństwa i wiernych⁴⁰.

Owocem prac Kongresu w Wilnie, jak również późniejszych kongresów dekanalnych, były rezolucje domagające się częstszej Komunii św., zakładania kół eucharystycznych we wszystkich organizacjach katolickich, a także opieki nad biednymi⁴¹. Dzień Pierwszej Komunii św. miał stać się również dniem modlitw w intencji podniesienia poziomu moralności dzieci w Rosji. Uczestnicy dostrzegali konieczność wzmożenia działalności Kościoła na polu pracy charytatywnej. Istniała, co podkreślono, potrzeba tworzenia domów rekolekcyjnych i urządzania rekolekcji zamkniętych. Ważnym postanowieniem było poparcie działalności unijnej w archidiecezji i organizowanie modlitw za prześladowanych za wiarę w Rosji⁴².

Arcybiskup Jałbrzykowski brał udział niemal we wszystkich kongresach dekanalnych, wygłaszając przemówienia, nauki, homilie, przewodnicząc pontyfikalnym Mszom św. i procesjom eucharystycznym. Angażował się także w prace poszczególnych sekcji. Wziął udział, wraz z dyrektorem Archidiecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej w Wilnie, ks. Franciszkiem Kafarskim, w posiedzeniu sekcji Akcji Katolickiej w Białymstoku, w obradach której uczestniczyło około 200 osób⁴³. Wysłuchał na niej referatu Michała Sobańskiego z Warszawy na temat: „Jak ożywić kult eucharystyczny w organizacjach katolickich?” Podczas debaty przedstawił zasady funkcjonowania Akcji Katolickiej w archidiecezji wileńskiej. Miało ono iść w kierunku umacniania i rozszerzania działalności organizacji katolickich. Ukazał możliwość oddziaływania tych organizacji na społeczeństwo poprzez tworzenie jak najgęstszej sieci ośrodków parafialnych.

Uczestnictwo w kongresach eucharystycznych stawało się także okazją do wyrażenia swej jedności ze Stolicą Apostolską i najwyższymi organami władzy państwowej czy kościelnej. W Białymstoku i innych miejscowościach wystosowano depesze do Piusa XI⁴⁴, prymasa kard. Augusta Hłonda i Prezydenta

³⁹ *Archidiecezjalny Kongres Eucharystyczny w Wilnie w dniach 8, 9, 10 maja 1931 r., Program Kongresu, Wilno 1931, s. 22-24.*

⁴⁰ W kościele św. Teresy w trakcie trwania Kongresu udzielono ponad 11 tys. Komunii św.; *1-szy Kongres Eucharystyczny w Wilnie 8-10 maja 1931 roku, WAW 1931, nr 9, s. 137.*

⁴¹ CAHL, F 694, op. 3, dz. 602, k. 13.

⁴² *1-szy Kongres Eucharystyczny w Wilnie 8-10 maja 1931 roku, WAW 1931, nr 9, s. 137.*

⁴³ *Kongres Eucharystyczny w Białymstoku, WAW 1931, nr 11-12, s. 173-174; AAN, MWRiOP, sygn. 431, k. 7-8.*

⁴⁴ CAHL, F 694, op. 3, dz. 601, k. 4.

Rzeczypospolitej Stanisława Wojciechowskiego⁴⁵. Podpisał je również Metropolita Wileński.

Metropolita uczestniczył nie tylko w kongresach eucharystycznych organizowanych w archidiecezji wileńskiej. Już w 1928 roku wygłosił homilię podczas kongresu w Łodzi⁴⁶. Wziął czynny udział w pracach kongresów w Siedlcach, Augustowie i Poznaniu. Sekcja Unijna I Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Poznaniu przyznała mu srebrną odznakę „za ofiarny udział w pracach kongresu”⁴⁷. Z racji na mające się odbyć międzynarodowe kongresy eucharystyczne w Kartaginie⁴⁸, Manili⁴⁹ i Budapeszcie⁵⁰ nakazał odprawienie uroczystych nabożeństw eucharystycznych z wygłoszeniem kazań przybliżającym wiernym istotę tego rodzaju kongresów.

Drogą do wzmocnienia kultu Najświętszego Sakramentu w archidiecezji było popieranie i tworzenie bractw oraz stowarzyszeń eucharystycznych. Zgodnie z 317 statutem Synodu Archidiecezji z 1931 roku Metropolita zalecał, by we wszystkich parafiach diecezji istniało Bractwo Najświętszego Sakramentu. Powstało ono w 1931 roku i skupiało w swych szeregach ludzi świeckich. W poszczególnych parafiach na czele bractwa stał proboszcz, podległy Dyrektorowi Generalnemu, mianowanemu przez ordynariusza diecezji. Cele bractwa wytyczał statut⁵¹. Członkowie zobowiązywali się do udziału w nabożeństwach: czterdziestogodzinnym, w dzień wieczystej adoracji i w niedziele adoracyjne. Głównym świętem bractwa był dzień publicznej adoracji Najświętszego Sakramentu, czyli Boże Ciało.

Duchowieństwo skupione było w Kapłańskim Bractwie Adoracji Najświętszego Sakramentu⁵². Kapłani raz w tygodniu trwali na godzinnej adoracji. Przynękali troszczyć się o szerzenie kultu Chrystusa Eucharystycznego i modlić się za zmarłych członków bractwa.

W archidiecezji, pod protektoratem abp. Jałbrzykowskiego działało również Koło Eucharystyczne. W 1932 roku skupiało ono kilkuset członków w dziesięciu

⁴⁵ AAN, MWRiOP, sygn. 431, k. 5-6.

⁴⁶ AAB, R. Jałbrzykowski, *Dziennik*, k. 3, 1 VII 1928 r.

⁴⁷ CAHL, F 694, op. 3, dz. 584, k. 30.

⁴⁸ *W sprawie międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Kartaginie*, WAW 1930, nr 9, s. 123.

⁴⁹ *W sprawie Kongresu Eucharystycznego w Manili*, WAW 1937, nr 2, s. 22; nr 3, s. 43.

⁵⁰ *W sprawie nabożeństwa z powodu Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Budapeszcie*, WAW 1938, nr 10, s. 146.

⁵¹ *Synodus Archidioecisana Vilnensis*, s. 299.

⁵² Tamże, s. 291.

oddziałach⁵³. Poza pracą nad uświęceniem swego życia członkowie Koła angażowali się w działalność charytatywną i propagowanie prasy katolickiej. Z inicjatywy założyciela powołano do życia w maju 1938 roku w Wilnie Pobożne Stowarzyszenie Nieustającej Adoracji i Pomocy Biednym Kościołom, będące filią rzymskiego stowarzyszenia Prima Primaria⁵⁴. Dyrektorem stowarzyszenia został ks. Walerian Meysztowicz.

Metropolita wileński był przekonany, że przyszłość Kościoła w Polsce zależy od wychowania religijnego dzieci i młodzieży. Nakładał na duszpasterzy obowiązek sumiennego przygotowania ich do Pierwszej Komunii św., aby „dzieci rozumiały, że sakramenty święte, do których mają przystąpić, są źródłem obfitych łask Bożych [...] i aby umiały potem przez całe życie z nich korzystać”⁵⁵. W przypadku, gdy katechizowały osoby świeckie, kapłani mieli obowiązek wizytować katechizujących i przeegzaminować dzieci.

Formą życia eucharystycznego dzieci, bardzo propagowaną przez Arcybiskupa, była Krucjata Eucharystyczna, czyli Rycerstwo Jezusowe. Powstała ona w 1914 roku w czasie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Lourdes. Do Polski została przeniesiona w 1925 roku staraniem sióstr urszulanek, które prowadziły pracę katechetyczną wśród dzieci szkół powszechnych. Od 1927 roku kierownictwo nad Krucjatą Eucharystyczną objęło Apostolstwo Modlitwy i przez wiele lat stanowiło jej dziecięcą sekcję⁵⁶. Głównym celem organizacji było zaszczepienie w dzieciach miłości do Chrystusa Eucharystycznego oraz przygotowanie młodego pokolenia do późniejszej działalności w szeregach organizacji i stowarzyszeń katolickich, takich jak Akcja Katolicka czy Sodalicje Mariańskie. „Celem Rycerstwa jest rozpocząć już od dzieci kształtowanie przyszłych katolików czynu za pomocą szczególniejszej czci Najświętszego Sakramentu”⁵⁷. Metropolita wileński interesował się działalnością Krucjaty Eucharystycznej, zachęcał duchownych do tworzenia jej kół w parafiach i szkołach powszechnych. Przy okazji wizytacji kanonicznych w poszczególnych parafiach przyjmował nowych członków, święcił sztandary⁵⁸. W odpowiedzi na nadesłane do niego listy od dzieci należących do Krucjaty Eucharystycznej,

⁵³ *Koło Eucharystyczne w Wilnie*, WAW 1932, nr 13-14, s. 188.

⁵⁴ *Pobożne Stowarzyszenie Nieustającej Adoracji i Pomocy Biednym Kościołom*, WAW 1938, nr 12, s. 188.

⁵⁵ *Synodus Archidioecesa Vilmensis*, s. 238.

⁵⁶ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, Kraków 1936, s. 10-15.

⁵⁷ *Synodus Archidioecesa Vilmensis*, s. 370.

⁵⁸ „Hostia” 1936, nr 5, s. 186; *Otwarcie kościoła św. Jakóba w Wilnie*, WAW 1934, nr 20, s. 269.

podjął w Rzymie starania o rozszerzenie kultu św. Stanisława Kostki – jej patrona, na cały świat⁵⁹. Duchowni zwracali się z prośbami do abp. Jałbrzykowskiego o poczynienie starań, by Krucjata została uznana przez władze szkolne. Ordynariusz wielokrotnie interweniował w tej sprawie u władz oświatowych w Wilnie i w Białymstoku⁶⁰.

W lutym 1938 roku abp Jałbrzykowski podjął starania u generała jezuitów w Rzymie, o. Włodzimierza Ledóchowskiego, o mianowanie go dyrektorem Krucjaty Eucharystycznej w archidiecezji wileńskiej⁶¹. W niedługim czasie, bowiem już 2 marca 1938 roku, zostały one uwieńczone sukcesem⁶². Obowiązki dyrektora Metropolita wypełniał do wybuchu II wojny światowej, kierując wszystkimi poczynaniami stowarzyszenia.

Zgodnie z dekretami Stolicy Apostolskiej Metropolita zalecał, aby wierni często – a jeśli to możliwe, to i codziennie – przystępowali do Komunii św.⁶³ Wystarał się w Rzymie o przedłużenie okresu Komunii św. wielkanocnej w archidiecezji wileńskiej do uroczystości Trójcy Świętej włącznie⁶⁴. Zalecił proboszczom poświęcenie wszystkich rodzin w archidiecezji Najświętszemu Sercu Jezusa⁶⁵. Pierwszy piątek miesiąca ustanowiono powszechnym dniem adoracji Najświętszego Sakramentu.

Zamiłowanie do Eucharystii zaszczone przez abp. Romualda Jałbrzykowskiego pozostaje widoczne na terenach przedwojennej archidiecezji wileńskiej po dzień dzisiejszy. Mimo zmian społecznych i politycznych, jakie zaistniały po zakończeniu II wojny światowej, wiele z tych form kultu eucharystycznego pozostaje wciąż żywych i aktualnych, jak a przykład czterdziestodniowe nabożeństwo, dzień wieczystej adoracji, czy forma organizacji i przebiegu procesji eucharystycznych. Są to elementy budujące jedność Kościoła nie tylko na wschodnich rubieżach Polski, ale także poza jej wschodnimi granicami. Wezwanie Chrystusowe, „aby wszyscy stanowili jedno”, realizuje się najpełniej przez jedność przy Chrystusowym Stole Ofiarnym.

Słowa kluczowe: Eucharystia, abp Romuald Jałbrzykowski, wierni, archidiecezja wileńska, życie religijne.

⁵⁹ BLAN, F 44-83, k. 23-26.

⁶⁰ Tamże, k. 66-68.

⁶¹ Tamże, k. 29-30.

⁶² *Dyrektor Archidiecezjalny Krucjaty*, WAW 1938, nr 13, s. 196.

⁶³ R. Jałbrzykowski, *U źródeł sakramentalnych*, s. 91.

⁶⁴ *Czas Komunii Wielkanocnej w Archidiecezji Wileńskiej*, WAW 1927, nr 3, s. 18; *W sprawie Komunii św. Wielkanocnej*, WAW 1939, nr 3, s. 35.

⁶⁵ *Synodus Archidioecisana Vihensis*, s. 314-315.

Bibliografia:

1. 1-szy Kongres Eucharystyczny w Wilnie 8-10 maja 1931 roku, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1931, nr 9, s. 135-138.
2. Adoracja, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1927, nr 1-2, s. 13.
3. Boże Ciało w Wilnie, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1935, nr 12, s. 179.
4. Czas Komunii Wielkanocnej w Archidiecezji Wileńskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1927, nr 3, s. 18.
5. Dyrektor Archidiecezjalny Krucjaty, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1938, nr 13, s. 196.
6. Hodun S., Ks. Arcybiskup Romuald Jalbrzykowski, jako czciciel Eucharystii, „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku”, 2(1976), nr 3, s. 65-77.
7. Jalbrzykowski R., *Dziennik*, AAB, k. 3, 1 VII 1928 r.
8. Jalbrzykowski R., *List pasterski J.E. Księdza Arcybiskupa-Metropolity w sprawie Kongresu Eucharystycznego w archidiecezji wileńskiej w roku 1931*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1931, nr 3, s. 38-40.
9. Jalbrzykowski R., *List Pasterski w sprawie zakończenia Roku Jubileuszowego*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1935, nr 6, s. 69-73.
10. Jalbrzykowski R., *Reguła przyszłego życia mego napisana w przededniu przyjęcia święceń kapłańskich*, AAB, mps.
11. Jalbrzykowski R., *U źródeł sakramentalnych łaski i miłości Bożej*, Wilno 1938.
12. *Jubileusz ustanowienia Sakramentów Eucharystji i Kapłaństwa*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1934, nr 4, s. 50-51.
13. Kacprowski P., *Nauka Ks. Arcybiskupa Romualda Jalbrzykowskiego o sakramentach świętych*, Lublin 1988, mps w BKUL.
14. *Kongres Eucharystyczny w Białymstoku*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1931, nr 11-12, s. 173-174.
15. Koperek S., *Polskie kongresy eucharystyczne*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1986, nr 4, s. 325-327.
16. *Koło Eucharystyczne w Wilnie*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1932, nr 13-14, s. 188.
17. *Łaski i przywileje na czas Kongresu Eucharystycznego*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1931, nr 3, s. 40-42.
18. *Msza św. o północy w Nowy Rok*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1929, nr 1, s. 13.
19. *Niedziela adoracyjna*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1930, nr 9, s. 133.
20. *Otwarcie kościoła św. Jakóba w Wilnie*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1934, nr 20, s. 269.
21. *O wystawieniu Najśw. Sakramentu*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1927, nr 3, s. 19-20.
22. *Pismo Stolicy Apostolskiej do J.E. Księdza Arcybiskupa-Metropolity Wileńskiego z powodu Kongresu Eucharystycznego*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1931, nr 9, s. 129-130.
23. *Pobożne Stowarzyszenie Nieustającej Adoracji i Pomocy Biednym Kościołom*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1938, nr 12, s. 188.

24. Podręcznik do adoracji Najświętszego Sakramentu w kościołach Archidiecezji Wileńskiej z dodatkiem różnych nabożeństw i modlitw, Wilno 1928.
25. *Precz z pozostałościami niewoli!*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1929, nr 21, s. 296.
26. *Synodus Archidioecésana Vilnensis: ab excellentissimo illustrissimo ac reverendissimo Domino Domino Romualdo Jalbrzykowski S. Th. M. Archiepiscopo-Metropolitano Vilnensi anno Domini MCMXXXI diebus 9, 10 et 11 mensis iulii in Basilica Metropolitana Vilnensi S.S. Stanislai Em. et Vladislai Rc. Celebrata*, Wilno 1931, s. 279-280.
27. *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, Kraków 1936.
28. *W sprawie Komunii św. Wielkanocnej*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1939, nr 3, s. 35.
29. *W sprawie Kongresu Eucharystycznego w Manili*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1937, nr 2, s. 22; nr 3, s. 43.
30. *W sprawie międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Kartaginie*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1930, nr 9, s. 123.
31. *W sprawie nabożeństwa z powodu Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Budapeszcie*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1938, nr 10, s. 146.
32. *W sprawie uroczystych wystawień Przenajśw. Sakramentu*, „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” 1938, nr 19, s. 260-261.